โครงการ “การวิจัยและนวัตกรรมเพื่อแก้ไขปัญหาคนจนอย่างเบ็ดเสร็จและแม่นยำ”

Research and Innovation for Completed and Precise Poverty Problem Solving

1. ที่มาและความสำคัญ

จากรายงาน CS Global Wealth Report 2018 พบว่า ประเทศไทยกลายเป็นประเทศที่มีความเหลื่อมล้ำสูงที่สุดในโลก เมื่อนับอันดับด้านความมั่งคั่ง (wealth) จากที่ประเทศไทยเคยอยู่อันดับ 3 ในการสำรวจเมื่อสองปีก่อน แต่ปัจจุบันกลับแซงหน้าความเหลื่อมล้ำของรัสเซียและอินเดีย ไปยืนห่างจากทั้งสองประเทศเป็นอันดับ 1 ตามข้อมูลจากรายงานนี้ ความเหลื่อมล้ำของประเทศไทยถูกระบุว่า 1% ของคนรวย มีสินทรัพย์เพิ่มมากขึ้น 66.9% วิ่งแซงหน้าประเทศต่างๆ ที่คนรวยๆ ส่วนใหญ่มีสินทรัพย์ลดลง และจากข้อมูลความเหลื่อมล้ำที่นำไปสู่ปัญหาเรื่องความยากจน ทำให้เกิดการทำงานเรื่องคนจนอย่างเป็นรูปธรรม

ช่องว่างของนโยบายการแก้ไขปัญหาความยากจนระดับมหภาคที่ผ่านมา ทางนักวิชาการที่ทำการศึกษาด้านนี้เห็นว่า 1) ความคลุมเครือระหว่างนโยบายการพัฒนาชนบทกับนโยบายขจัดความยากจน (Poverty eradication) 2) ขาดการติดตามประเมินผลอย่างต่อเนื่อง 3) การขาดความเข้าใจของการเมืองระบบราชการ (Politics of Bureaucrats) 4) แนวทางการวิเคราะห์การดำเนินโครงการขจัดความยากจนของรัฐบาล คลาดเคลื่อนจากภาวะความเป็นจริง

ทั้งนี้ มีข้อเสนอให้มีการปรับบทบาทของภาครัฐ ในการแก้ไขความยากจน เป็นดังนี้ 1) การตีกรอบและนิยามปัญหา (Framing) เน้นเชิงพื้นที่ที่มีทรัพยากรเป็นจุดแข็งและมีโอกาสสำเร็จ 2) การออกแบบ (Designing) โดยเปลี่ยนบทบาทจาก“ผู้รู้” ไปเป็น“ผู้เชื่อม” 3) การอำนวยความสะดวก (Facilitating) ในความร่วมมือแบบประชารัฐ 4) การมีส่วนร่วม (Participation) โดยการใช้เครือข่ายหลักช่วยเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของผู้เกี่ยวข้องทุกภาคส่วนในรูปของหุ้นส่วน 5) การสร้างปฏิสัมพันธ์ของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่ (Stakeholder Interaction) เพื่อกระตุ้นตัวแสดงให้เข้ามาร่วมและแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าว ความรู้ ร่วมกันหมุนเวียนทรัพยากรในเครือข่าย รวมทั้งการจัดตั้งกลุ่มย่อยเป็นคณะทำงาน

เมื่อสังเคราะห์การแก้ไขปัญหาที่ประสบความสำเร็จนั้น จะมีปัจจัยแห่งความสำเร็จและยั่งยืนอยู่สองขั้นตอนหลัก คือ การวิเคราะห์ต้นเหตุของปัญหาความยากจนและส่งต่อไปสู่ความช่วยเหลือของระบบภาครัฐ เอกชน และประชาสังคมที่เกี่ยวข้อง และการลงทุนแก้ไขปัญหาความยากจนรายบุคคลด้วยการสร้างกระบวนการเรียนรู้เพื่อทำให้เกิดทักษะการจัดการชีวิตตัวเองให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นอย่างยั่งยืน

ในประเทศไทยนั้น รูปแบบการสร้างระบบข้อมูลสารสนเทศเพื่อหาคนจน ได้พัฒนาขึ้นจนถึงขั้นสามารถนำข้อมูลจากหลายฐานมาซ่อนทับข้อมูลแล้วจำแนกคนจนถึงระดับตำบล ผ่านระบบ “Thai People Map and Analytics Platform: TPMAP” ซึ่งเป็นฐานข้อมูลที่เกิดจากทำงานร่วมกันระหว่างสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และศูนย์เทคโนโลยีอิเล็กทรอนิกส์และคอมพิวเตอร์แห่งชาติ กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เป็นระบบบริหารจัดการข้อมูลการพัฒนาคนแบบชี้เป้า จึงสามารถใช้ระบุปัญหาความยากจนในระดับบุคคล ครัวเรือน ชุมชน ท้องถิ่น/ท้องที่ จังหวัด ประเทศ หรือปัญหาความยากจนรายประเด็น ซึ่งทำให้การแก้ปัญหาตรงกับกลุ่มเป้าหมายมากขึ้นและสามารถออกแบบนโยบาย โครงการในการแก้ปัญหาให้ตรงกับความต้องการหรือสภาพปัญหาได้

อย่างไรก็ตามจากการจัดประชุม consortium เพื่อหารือแนวทางการแก้ไขปัญหาคนจนโดยใช้วิจัยและนวัตกรรมเป็นเครื่องมือสำคัญพบว่า ระบบสารสนเทศดังกล่าวยังไม่เชื่อมโยงกับระบบความช่วยเหลือภาครัฐและระบบสงเคราะห์จากเอกชนและภาคประชาสังคม อีกทั้งเมื่อระบบฯ สามารถแสดงข้อมูลคนจนแล้วยังไม่มีกระบวนการส่งต่อไปสู่ การวิเคราะห์พฤติกรรมและรากของปัญหาความยากจนรายบุคคลเพื่อนำไปสู่การสร้าง

ทางเลือกและโอกาสการแก้ไขปัญหาอย่างยั่งยืน รวมถึงยังไม่มีองค์กรใดที่รับผิดชอบปัญหาความยากจนในระดับพื้นที่อย่างเป็นรูปธรรม

แผนงานการวิจัยและนวัตกรรมเพื่อแก้ไขปัญหาคนจนอย่างเบ็ดเสร็จและแม่นยำจึงเกิดขึ้นโดยมีเป้าหมายหลักที่จะสร้าง ระบบและโครงสร้างการแก้ไขปัญหาคนจนด้วยการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน โดยมีการวางระบบข้อมูลขนาดใหญ่เพื่อประเมินปัญหาและติดตามคนจนอย่างเป็นระบบ และมีการสร้างระบบช่วยเหลือทั้งในแบบสงเคราะห์ที่เชื่อมโยงกับระบบช่วยเหลือภาครัฐ เอกชนและประชาสังคม และระบบการสร้างการเรียนรู้และทักษะที่จำเป็นต่อการดำรงชีพให้เกิดรายได้และดูแลตัวเองและครอบครัวได้อย่างเป็นรูปธรรมและยั่งยืน

2. กรอบแนวคิด

แผนงานการวิจัยและนวัตกรรมเพื่อแก้ไขปัญหาคนจนอย่างเบ็ดเสร็จและแม่นยำมีเป้าหมายหลักที่จะสร้างระบบและโครงสร้างการแก้ไขปัญหาคนจนด้วยการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน โดยมีการวางระบบการคัดกรองและช่วยเหลือคนจนอย่างเบ็ดเสร็จและแม่นยำ (Personalize Poverty Alleviation) และระบบข้อมูลขนาดใหญ่เพื่อประเมินปัญหาและติดตามคนจนอย่างเป็นระบบ และมีการสร้างระบบช่วยเหลือทั้งในแบบสงเคราะห์ที่เชื่อมโยงกับระบบช่วยเหลือภาครัฐ เอกชนและประชาสังคม และระบบการสร้างการเรียนรู้และทักษะที่จำเป็นต่อการดำรงชีพให้เกิดรายได้และดูแลตัวเองและครอบครัวได้อย่างเป็นรูปธรรมและยั่งยืน

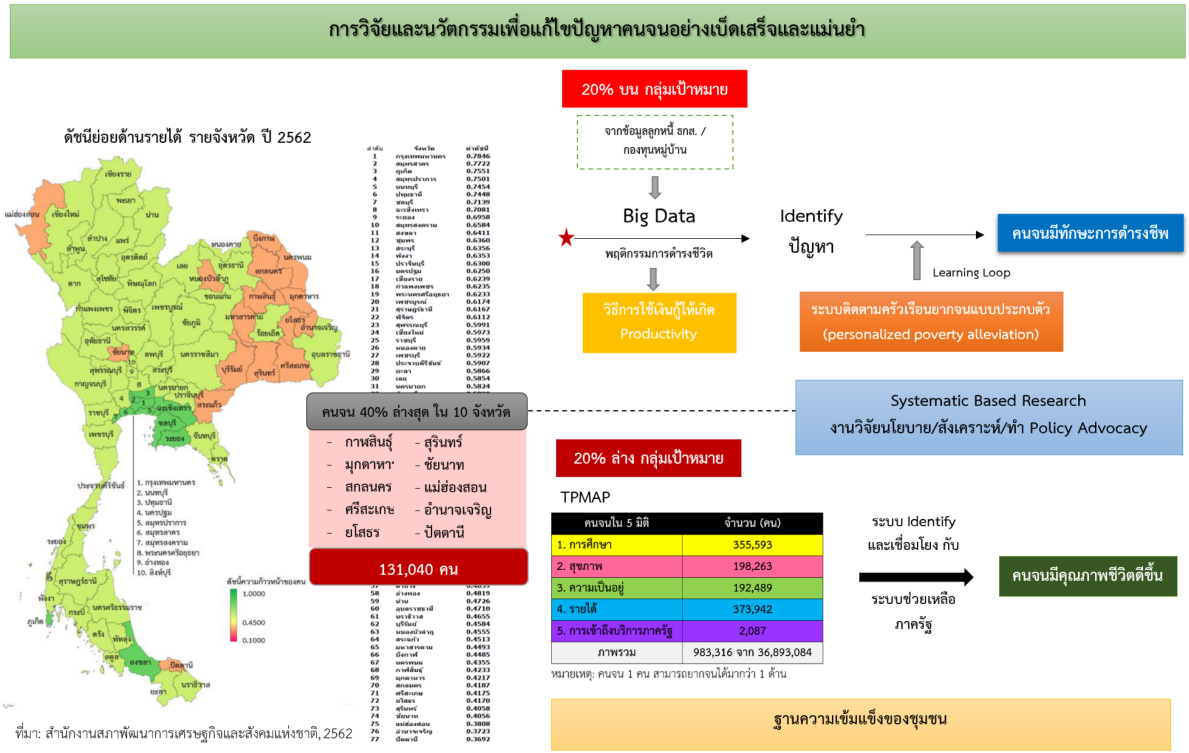

3. วัตถุประสงค์

3.1 เพื่อพัฒนาระบบการคัดกรองและช่วยเหลือคนจนอย่างเบ็ดเสร็จและแม่นยำ (Personalize Poverty Alleviation) และระบบข้อมูลขนาดใหญ่คนจนที่เชื่อมต่อกับระบบความช่วยเหลือภาครัฐ เอกชนและประชาสังคม

- พัฒนาระบบข้อมูลขนาดใหญ่เพื่อสำรวจและวิเคราะห์ปัญหาหนี้สินภาคครัวเรือนจากการประกอบอาชีพและดำรงชีวิต

3.2. เพื่อวิเคราะห์รูปแบบของปัญหาคนจนกลุ่มเป้าหมายและนำไปสู่การสร้างโมเดลความช่วยเหลือรายบุคคล (Case Management) อย่างเบ็ดเสร็จ แม่นยำและยั่งยืน

- พัฒนาโมเดลการจัดการกระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาอาชีพและเพิ่มทักษะการดำรงชีวิตเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนในคนจนกลุ่มเป้าหมาย 10 จังหวัดยากจน

4. พื้นที่เป้าหมาย

พื้นที่นำร่อง : Strategic Research Area (SRA) for Integrated Sustainable Development 10 จังหวัดที่มีรายได้ภาคครัวเรือนต่ำที่สุดจากข้อมูลดัชนีความก้าวหน้าของคนปี 2562 ได้แก่ แม่ฮ่องสอน ชัยนาท ปัตตานี กาฬสินธุ์ อำนาจเจริญ สุรินทร์ ยโสธร ศรีสะเกษ มุกดาหาร และสกลนคร

จังหวัด	กลุ่มคนจนเป้าหมาย TPMAP	กลุ่มคนจนเป้าหมายนอกฐาน TPMAP	จำนวนกลุ่มคนจนเป้าหมาย
แม่ฮ่องสอน	20,924	-	20,924
ชัยนาท	2,624	-	2,624
ปัตตานี	18,137	1,863	20,000
กาฬสินธุ์	12,916	-	12,916
อำนาจเจริญ	1,802	198	2,000
สุรินทร์	14,894	4,026	1,8920
ศรีสะเกษ	35,950	-	35,950
มุกดาหาร	4,567	-	4,567
ยโสธร	3,773	-	3,773
สกลนคร	15,390	-	1,5390
รวม			**135,064**

5. เป้าหมายและผลที่คาดว่าจะได้รับ

5.1 เป้าหมาย

แก้ปัญหาความยากจนแบบเบ็ดเสร็จและยั่งยืน โดยมีรายละเอียดที่มุ่งสู่ความสำเร็จของเป้าหมาย ดังนี้

➢ประชากรกลุ่มยากจนหลุดพ้นจากความยากจนอย่างยั่งยืน และสามารถเข้าถึงทรัพยากร การศึกษา สวัสดิการต่างๆ ที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตได้อย่างเท่าเทียม

- ระบบวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อติดตามกลุ่มเป้าหมายคนจนที่มีความแม่นยำ เพื่อให้การจัดสรร สวัสดิการรัฐมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากขึ้น
- คนจนไม่น้อยกว่า 10,000 คน ได้รับการพัฒนาความรู้และทักษะเพื่อปรับเปลี่ยนเป็น knowledge worker หรือ smart farmer มีรายได้และคุณภาพชีวิตดีขึ้น

5.2. ผลที่คาดว่าจะได้รับ

ผลผลิต	ผลลัพธ์	ผลกระทบ
- ระบบข้อมูลขนาดใหญ่คนจนที่แม่นยำ ที่เชื่อมต่อกับระบบความช่วยเหลือภาครัฐ เอกชนและประชาสังคม	ข้อมูลคนจนและพฤติกรรมการดำรงชีวิต	คนจนเรียนรู้วิธีการใช้เงินให้เกิด productivity นำไปสู่การลดหนี้สิน
- ระบบติดตามและช่วยเหลือคนจนกลุ่มเป้าหมายแบบประกบตัว ในพื้นที่ยากจน 10 จังหวัด (personalized poverty alleviation)	คนจนกลุ่มเป้าหมาย ได้รับความช่วยเหลืออย่างทั่วถึงในทุกมิติ ได้แก่ สวัสดิการ ที่อยู่อาศัย ที่ดินทำกิน การศึกษา สุขภาพ อาชีพ สิทธิทางกฎหมาย และการเข้าถึงบริการของรัฐ	คนจนกลุ่มเป้าหมาย อย่างน้อย 10,000 คน เรียนรู้และพัฒนาศักยภาพเพื่อแก้ปัญหาด้วยตนเอง